

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук,
доцента Желанової Вікторії В'ячеславівни
про дисертацію Прокопенко Ірини Андріївни «Система підготовки
майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів
загальної середньої освіти», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Глобалізаційні та євроінтеграційні виміри сучасного суспільства, стратегічні позиції педагогіки партнерства, задекларовані в концепції Нової української школи (2017 р.), що пов'язані з ідеями рівності, діалогу, співпраці, об'єктивно детермінують потребу в фахівцях, здатних комунікувати, взаємодіяти з іншими людьми, сумісно розв'язувати певні проблеми, працювати в команді, тобто бути готовими до фасилітативної підтримки суб'єктів різних ланок освіти в Україні. Отже ураховуючи людиноцентровані орієнтири сучасної освіти, постає необхідність обґрунтування й впровадження системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти, метою якої є формування такої суттєвої професійно-особистісної якості майбутнього педагога, як готовність майбутніх учителів до здійснення фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, що передбачає реалізацію його супровідної, підтримувальної, допоміжної, партнерської функції в освітньому процесі.

Сучасний науковий дискурс репрезентує дослідження широкого кола науковців, у працях яких належну увагу приділено розробці феноменів фасилітації та взаємодії, проте конструкт фасилітаційна взаємодія є дослідженим лише аспектно.

Актуальність обраної проблеми посилюється й наявними в сучасній системі освіти суперечностями між її оновленими цілями, зорієнтованими на гуманізацію освітнього процесу та визнання особистості найвищою цінністю і низьким рівнем готовності певної кількості педагогів до фасилітаційної взаємодії зі здобувачами освіти.

Відтак, актуальність представленого дослідження знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних й практичних потреб у цілісному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО.

Важливо зазначити, що дисертаційну роботу Прокопенко І. А. виконано відповідно до тематичного плану наукової діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди в межах науково-дослідницьких тем: «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (№ 0111U008876); «Інноваційні технології в підготовці фахівців різних галузей» (№ 0120U104987).

Ґрунтовний аналіз наукової літератури, глибоке усвідомлення суперечностей та проблеми, яку вони породжують уможливило коректне визначення наукового апарату дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою; чітко сформульовано гіпотезу й завдання дисертації, що уможливило оптимальне визначення загальної стратегії дослідницького пошуку.

Важливим атрибутивним складником докторського дослідження є його концепція. Базовими ідеями наукової концепції Прокопенко І. А. є такі:

- сучасні заклади вищої педагогічної освіти мають забезпечити підготовку майбутніх учителів, здатних реалізовувати принципи педагогіки партнерства, надавати дієву підтримку кожному учню в його становленні як автономного суб'єкта, розвивати потребу в самостійній продуктивній діяльності, сприяти формуванню адекватної самооцінки та впевненості у власних силах, здійсненню повноцінної особистісної самореалізації;
- необхідною передумовою успішного виконання окреслених завдань є забезпечення цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до реалізації взаємодії з учнями на засадах педагогічної фасилітації.

Найбільш суттєвими результатами дослідження, що містять новизну вважаємо:

- обґрунтовані теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх

учителів до здійснення фасилітаційної взаємодії зі школярами (концептуальні ідеї, наукові підходи й принципи, які стали підґрунтям для розробки відповідної педагогічної системи та забезпечення її ефективності);

- обґрунтовану, розроблену й експериментально перевірену систему підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, що інтегрує цільовий, концептуальний, змістовно-технологічний та контрольньо-результативний блоки;

- визначену сутність й структуру готовності майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, а також критерії, показники й рівні її сформованості.

- виявлені педагогічні умови, що забезпечують ефективність реалізації системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, а саме: створення фасилітуючого середовища в закладі вищої освіти; забезпечення набуття майбутніми фахівцями досвіду фасилітаційної взаємодії у квазіпрофесійній діяльності;

До переваг дисертаційної роботи Прокопенко І. А. можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає в можливості імплементації розробленої системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти в освітній процес ЗВО. Розроблено й апробовано навчально-методичний супровід впровадження окресленої системи, що містить професійно зорієнтовані навчальні завдання, вправи, кейси, веб-квести з проблеми дослідження; плани-конспекти позааудиторних заходів, методичні рекомендації для викладачів вищої школи та вчителів з проблеми дослідження. Створена педагогічна студія «Основи фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти», робота в якій проводиться у формі навчально-тренінгових заходів безпосередньо на базі ХНПУ імені Г. С. Сковороди, а також виїзних заходів (відвідування шкіл, участь у соціальних освітніх проєктах, педагогічних форумах тощо).

Варто відзначити, що подана дисертація побудована на належній джерельній базі, яка представлена нормативними документами,

фундаментальними науковими студіями вітчизняних науковців, а також працями науковців ближнього і дальнього зарубіжжя з різних аспектів проблеми фасилітації, взаємодії, фасилітаційної взаємодії, енциклопедичними та періодичними виданнями. Загалом дисертанткою проаналізовано 596 наукових джерел (із них 67 іноземними мовами), в яких досліджувана проблема розглядається під кутом зору філософії, психології, педагогіки, що створило передумови для системного міждисциплінарного висвітлення теми.

Структура дисертаційної роботи є досить виваженою та логічною: від аналізу поняттєво-категоріального апарату, методологічних засад дослідження – до обґрунтування й експериментальної верифікації системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, результативно-цільовим орієнтиром якої є формування готовності майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО та з'ясування критеріально-діагностичного інструментарію визначення рівня її сформованості.

У першому розділі дисертації представлено огляд наукових позицій до трактування феноменів «взаємодія», «фасилітація», «педагогічна фасилітація», «фасилітаційна взаємодія», зокрема, здійснено їх ґрунтовний термінологічний аналіз, подано стилі, моделі, стратегії педагогічної взаємодії, завдання, характерні ознаки, принципи та авторське тлумачення базового поняття дисертації «фасилітаційна взаємодія»; презентовано її зарубіжний вимір.

У другому розділі дисертації розкрито формат впровадження ідей системного, синергетичного, особистісно-діяльнісного, суб'єктного, аксіологічного, компетентнісного, ресурсного та технологічного наукових підходів у процесі фасилітаційно зорієнтованого системоутворення. Тобто доведено, що методологічні засади дослідження представлені поліпідхідним синтезом окреслених підходів.

У третьому розділі поданої роботи висвітлено логіку освітнього процесу майбутніх учителів ЗЗСО у контексті фасилітаційної взаємодії з учнями як суттєвого складника їхньої професійної підготовки. Авторкою доведено, що одним із напрямів професіоналізації майбутнього вчителя в ЗВО є формування

його готовності до фасилітаційної взаємодії з учнями.

У четвертому розділі дисертації акумульовано більш ґрунтовні ідеї дослідження й репрезентовано систему підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти, представлено текстову й графічну інтерпретацію її моделі, що містить цільовий, концептуальний, змістово-технологічний, контрольньо-результативний блоки. Є позитивним, що ця модель є за своєю сутністю структурно-процесуальною, тобто відбиває як структурні компоненти, зміст, інструментальну складову професійної підготовки майбутніх учителів, так й динаміку етапів формування готовності майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО.

П'ятий розділ представленої дисертації присвячений висвітленню логіки експериментальної частини роботи. Авторка визначає програму, етапи експериментальної роботи, характеризує експериментальну та контрольну вибірку студентів, дотримуючись при цьому кількісних та якісних показників репрезентивності, розкриває критеріальний апарат роботи, що містить мотиваційно-аксіологічний, змістовий, процесуальний, особистісно-оцінний критерії й відповідні показники, впроваджує й верифікує систему підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО.

На схвальну оцінку заслуговує методична складова системи, процедура впровадження якої подана у формуальному експерименті, що включає комплект дидактичних матеріалів (збірки професійно зорієнтованих навчальних завдань, кейсів; тренінгові вправи; тексти веб-квестів з проблеми дослідження; плани-конспекти позааудиторних заходів; методичні рекомендації та інші методичні матеріали для викладачів ЗВО та вчителів ЗЗСО), а також педагогічний інструментарій інтерактивної спрямованості.

Загалом, експериментальний фрагмент дисертації є переконливим й достовірним, що статистично доведено авторкою за допомогою сучасних методів математичної статистики.

Відзначимо, що загальні висновки, відповідають поставленим дисертанткою завданням.

Матеріали, подані в додатках, сприяють повноті сприймання основного тексту.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації, які повно представлені у авторефераті.

Попри відзначений позитив, вважаємо за потрібне звернути увагу і на недоліки, які також мають місце у роботі:

1. У представленій у вступі концепції дослідження, що розглядається автором як сукупність концептів, на нашу думку, потребує більш ретельного обґрунтування її технологічний концепт.

2. Викликає питання доцільність фрагменту дисертації (підрозділ 1.1), що присвячений розгляду проблеми професійного вигорання вчителя щодо його узгодженості з предметом дослідження.

3. Підрозділ 1.3, в якому репрезентовано зарубіжний досвід фасилітаційної взаємодії вчителя з учнями, на нашу думку, має дещо реферативно-описовий характер. Варто було б посилити його аналітичну складову.

4. Маємо констатувати, що у поданих в другому розділі дисертації методологічних засадах дослідження, поза увагою авторки залишились парадигмальні основи сучасної вищої освіти. До того ж, вважаємо, що до запропонованого переліку наукових підходів доцільно було б додати рефлексивний та середовищний наукові підходи. Оскільки результативно-цільовий компонент запропонованої системи, а саме готовність майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, містить особистісно-рефлексивний компонент, а однією із умов впровадження обґрунтованої й розробленої системи є створення фасилітаційного середовища ЗВО.

5. У третьому розділі дисертації представлено дефініцію та структуру готовності майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, що інтегрує мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-операційний, особистісно-рефлексійний складники. Проте, на нашу думку, варто було б більш детально висвітлити кожний із них у цьому розділі дисертації або у

процесі презентації авторської системи.

6. Вважаємо, що доцільно було б цілісно представити діагностичний інструментарій роботи відповідно до критеріїв сформованості готовності майбутнього вчителя до фасилітаційної взаємодії з учнями ЗЗСО, що сприяло б більш детальному висвітленню логіки використання певних стандартизованих й авторських діагностичних методик.

Отже, висловлені зауваження засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблеми і не зменшують позитивної оцінки дисертаційної роботи Прокопенко Ірини Андріївни.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що дисертація «Система підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти» є самостійною і завершеною роботою, яка за рівнями наукової новизни і практичного значення відповідає чинним вимогам п. п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.04.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор – Прокопенко Ірина Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії
та історії педагогіки
Київського університету
імені Бориса Грінченка

В. В. Желанова